

MARTA KŁAK-AMBROŹKIEWICZ
Muzeum Narodowe w Krakowie, Muzeum Dom Jana Matejki
 <https://orcid.org/0000-0002-9956-7730>

POŻEGNANIE MONARCHY, POMNIK DLA MONARCHY. JAN MATEJKO (1838–1893)

Streszczenie

W artykule skupiono się na przybliżeniu uroczystości pogrzebowych mistrza pędzla, jakim niewątpliwie był Jan Matejko oraz przedstawiono genezę założenia pierwszego na ziemiach polskich muzeum biograficznego, jakim stało się Muzeum Dom Jana Matejki (obecnie oddział Muzeum Narodowego w Krakowie). Muzeum to powstało w 1895 r. w znacznej mierze dzięki zaangażowaniu finansowemu Polaków ze wszystkich zaborów. Placówka powstała i istnieje do dzisiaj w kamienicy Jana Matejki przy ul. Floriańskiej.

Słowa kluczowe: Jan Matejko, jubileusz mistrza, uroczystości pogrzebowe, upamiętnienie artysty, Muzeum Dom Jana Matejki

W *Życiu towarzyskim i obyczajowym Krakowa w latach 1848–1863* Maria Estreicherówna opisywała, że charakterystyczne w Krakowie po pożarze z 1855 r. stały się nabożeństwa przybierające charakter manifestacji patriotycznych. Każde ważniejsze przedsięwzięcie publiczne rozpoczynano nabożeństwem. Pozwalało to otaczać swoistym kultem wszystko co miało związek z przeszłością narodową oraz stosować swoisty kamuflaż wobec władz austriackich¹.

Okazją do demonstracji dawały także pogrzeby wspaniałe i świetne, które już wtedy były specjalnością Krakowa, jako logiczny wynik jego charakteru macecznika i Akropolu polskiego. Na pogrzebach znanych obywateli gromadziło się po kilka tysięcy osób (...)².

¹ M. Estreicherówna, *Życie towarzyskie i obyczajowe Krakowa w latach 1848–1863*, Kraków 1936, s. 208–212.

² *Ibidem*, s. 213.

Podobnie Kraków zegnał najwybitniejszego polskiego malarza historycznego, wybitnego człowieka i artystę. Tego, któremu w dniu 29 października 1878 r. poświęcone w katedrze na Wawelu berło zostało ofiarowane w pałacu Wielopolskich przez Radę Miejską miasta Krakowa. Wręczał je artyście prezydent miasta Mikołaj Zyblikiewicz jako znak „panowania w sztuce”. Okazją do uhonorowania Matejki było ukończenie przez malarza obrazu *Bitwa pod Grunwaldem*, którego ekspozycja stanowiła artystyczne tło uświetniające uroczystość³.

Jan Matejko przyjmując berło wystąpił z przemówieniem mówiąc m.in.:

(...) Dziś interregnum. Dlatego to wy reprezentanci miasta i narodu, w bezkrólewiu obecnym, jakby na elekcji, ozdabiacie swego, jak go nazywacie mistrza, godłem królewskości, berłem tradycyjnym, bo na nim w napisach żłobione świetne i smutne dzieje ojczyzny. Jeżeli mamy wierzyć, przeczuciom poetów, to chwila ta przypominać (...) musi wizję dziejową naszego Juliusza Swego Króla – Ducha bodaj czy naród mój nie uznaje w sztuce polskiej! Wręczeniu berła pozwalacie mi przeczuwać rychłą dziejową przemianę. Odrodzenie! (...)⁴

W tym dniu na cześć artysty wydano wielki obiad oraz odbyło się przedstawienie w teatrze. Po spektaklu korowód z pochodniami odprowadził Matejkę wraz z rodziną do domu i wśród oklasków kilkakrotnie go wywoływano. Przemówienie Matejki niekoniecznie było akceptowane przez władze austriackie. Mimo to, kiedy z początkiem września 1880 r. cesarz Franciszek Józef I przybył do Krakowa program rządowej wizyty objął również wizytę w pracowni Jana Matejki. Uroczyste przyjęcie odbyło się 2 września w przystrojonym domu artysty, w salonie zaaranżowanym na pracownię. Matejko podjął cesarza oraz całą towarzyszącą mu oficjalną delegację.

Uroczystości jubileuszu dwudziestopięciolecia pracy artystycznej Matejki postanowiono połączyć z rocznicą odsieczy Wiednia z 1683 r. W dniu 1 maja 1883 r. została przygotowana odezwa zachęcająca obywateli do składania adresów z okazji jubileuszu dwudziestopięciolecia pracy artystycznej Jana Matejki oraz z okazji obchodów rocznicy odsieczy wiedeńskiej. Jednocześnie informowano, gdzie przesyłać listy z podpisami, które zebrane razem miały

³ Berło będące dziełem sztuki to laska hebanowa, której trzon oprawiony został w srebrną zdobioną skuwkę zakończoną w kształcie szyszki, od skuwki w górę biegnie srebrna wstęga spiralnie owijająca berło. W górnej części berła trzy okrągłe medaliony w barokowym obramieniu. Na medalionach rysunki: Sukiennic, Bramy Floriańskiej i kościoła Mariackiego. Ponad medalionami srebrne zakończenie w kształcie wieńca z kwiatów. Na szczycie czarka z płomieniem. Projekt wykonał T. Pryliński, realizacja W. Glixelli.

⁴ *Jan Matejko. Wypisy biograficzne*, opr. J. Gintel, Kraków 1955, s. 264.

zostać wręczone w ozdobnej kasecie-albumie Mistrzowi podczas uroczystości jubileuszowych. W ozdobnym pudle, w formie księgi oprawnej w brązową skórę, umieszczono wszystkie adresy hołdownicze złożone Janowi Matejce z okazji jubileuszu pracy artystycznej⁵.

Przy okazji jubileuszu artysta fetowany był przez Polaków mieszkających na obu półkulach, którzy przesyłali tzw. adresy z podziękowaniami za jego działalność artystyczną i patriotyczną. Adres Polaków ze środowisk polonijnych zamieszkujących w Chicago dołączony został do listu przygotowanego z okazji jubileuszu wybitnego artysty. Dla wielu emigrantów malarz był symbolem, jak napisali, Ojczyzny, którą opuścili przed laty. Można w nim było przeczytać słowa:

Stan. Zjed. Półn. Am. na Wrzesień 1883 roku.

Adres Polaków do Obywatela Polski Jana Matejki Mistrza na polu sztuki artystycznej malarskiej! Otóż dzień nadszedł w którym kończy się 25 letnia praca Twoja na polu sztuki artystycznej malarskiej. Z poza oceanu, z drugiego kontynentu świata, dzieci – wygnańcy Polski, szlę Ci serdeczne słowa uznania, iż swoją pracą i geniuszem, którym Opatrzna ręka Cię obdarzyła, umiałeś szafować dla chwały, co tylko jest polskiego lub związane z temże.

Gdy ci świat uczony składa hołdy, my z tak dalekich krain wynurzamy swe życzenia, aby i nadal rzucać światło między młodzież Polską, aby ta mogła mieć przykład do wstępowania w ślady mistrzów Polskich, i skupiali ducha na polu pracy, poświęcenia się i wytrwałości, a skutkiem tego, aby wywalczyć laurowy wieniec wolności dla kraju i jego ludów. Niech żyje nam mistrz Matejko! Niech żyje Polska! Niech żyje co tylko jest Polskiego! 16 lipca 1883 roku⁶.

Adres został przesłany korespondencyjnie do domu artysty.

Ostatnią fotografię przy pracy wykonano Janowi Matejce na tle ukończonego obrazu *Konstytucja 3 Maja* w pracowni na terenie Krakowskiej Szkoły Sztuk Pięknych. Był rok 1891. Następne dwa lata to kolejny okres tytanicznej pracy w życiu artysty, co w połączeniu z chorobą somatyczną, nie poddającą

⁵ W zbiorach Muzeum zachowały się akty hołdownicze oraz adresy. Na wierzchu pudła, wieniec laurowy oraz dwie tarcze herbowe – z herbami Polski, Litwy i Rusi oraz monogramem „J.M”. Na bokach stylizowany ornament wycięty ze srebrnej blachy. Pudło zapinane na dwie klamry z datami „1858–1883” oraz bokami oklejonymi czerwonym papierem w złoty rzucik wykonano w zakładzie introligatorskim A. Getritza we Lwowie. Na uchwytach klamer znajdujących się na odwrocie pudła znajduje się napis: „J. Badowski złotnik we Lwowie”. Z informacji zawartych w jednym z aktów wynika, że Badowski wykonał srebrne ozdoby księgi, a modele z wosku przygotował uczeń Szkoły dla Przemysłu Artystycznego Goligowski. Dyrektor Muzeum Przemysłowego – Ludwik Wierzbicki – kierował pracami pod względem artystycznym.

⁶ Muzeum Narodowe w Krakowie, W zbiorach Muzeum zachowały się adresy, nr inw. MNK IX/3714/1-6.

się w ówczesnych czasach skutecznemu leczeniu, przyspieszyło jego zgon. Jan Matejko utożsamiany jest głównie ze sztalugowym malarstwem historycznym, ale w latach 1889–1891 stworzył także jedno z największych dzieł polskiego malarstwa monumentalnego – polichromię do kościoła Mariackiego w Krakowie. Nad pracami w kościele Mariackim czuwał Komitet Parafialny, któremu przewodniczył zasłużony konserwator Paweł Popiel. W pracach brali udział m.in.: Władysław Łuszczkiewicz, Marian Sokołowski, Józef Łepkowski, Stanisław Tomkowicz. Ustalono, że świątynia ma odzyskać gotycki wygląd a jej ściany powinna ozdobić polichromia. Tadeuszowi Stryjeńskiemu powierzono prace architektoniczne. Sądono, że dekoracje zaprojektuje któryś z artystów zachodnich. Jednak Jan Matejko przybył na jedno z posiedzeń komitetu i przedstawił własny nowatorski pomysł monumentalnej dekoracji. Całość pracy zgodził się wykonać nieodpłatnie. Program polichromii artysta podporządkował treściom religijno-patriotycznym. Dekorację ścian w prezbiterium kościoła poświęcił Matejko Najświętszej Marii Pannie, patronce bazyliki, której kult wpisywał się nie tylko w historię świątyni, ale również w historię Polski – jako Matki Boskiej Opiekunki i Pocieszycielki narodu polskiego. Prace nad projektami do prezbiterium prowadził Matejko od czerwca 1889 do marca 1890 r. Ich realizacją zajmowali się Józef Mehoffer i Stanisław Wyspiański. W dniu 31 marca 1890 r. biskup Albin Dunajewski poświęcił odnowione prezbiterium przy modlitwach *Salve Regina* i *Ave Regina* – hymnów oddających cześć Najświętszej Maryi Pannie. Kościół Mariacki był świątynią mieszczan i patrycjatu, dlatego też dominującym motywem zdobniczym w nawie głównej stały się godła fundatorów kościoła – cechów krakowskich. Ponad godłami umieszczono wersy antyfony *Pod Twoją Obronę*. Druga część polichromii powstawała (od projektów aż po realizację w kościele) od października 1890 do sierpnia 1891 r. Prace przy malowaniu nawy prowadzone przez uczniów Matejki zakończono w święto Wniebowzięcia Matki Boskiej (15 sierpnia).

Jednocześnie na zamówienie wiedeńskiego kupca i wydawcy Perlesa w 1890 r. Matejko rozpoczął rysunki do *Pocztu królów i książąt polskich* (pracę nad nim kończy w 1892 r.). W kolejnym roku obrazy *Kazanie Skargi*, *Maćko Borkowic* i *Wyrok na Matejkę* zostały zaprezentowane na międzynarodowej wystawie sztuki w Berlinie. Obok pracy artystycznej wybitny malarz, w tym też roku, przeżywał święto rodzinne, gdyż córka artysty Helena wyszła za mąż za malarza Józefa Unierzyskiego.

Z kolei w 1892 r. dzieło *Konstytucja 3 Maja* zostało wystawione we Lwowie. Rok ten to także „zerwanie” Matejki z władzami miasta pod Wawelem. Po decyzji władz o wyburzeniu średniowiecznej kaplicy, przy zburzonym szpitalu św. Ducha w Krakowie urażony artysta zrzekł się godności

honorowego obywatela miasta. W związku z tym odesłał Radzie Miejskiej potwierdzający ją dyplom oraz zapowiedział, że nigdy więcej nie wystawi swoich prac w Krakowie. W tym samym roku wydał kolejną córkę, Beatę, za mąż za Wincentego Kirchmayera. W następnym roku twórca zdecydował o wysłaniu obrazu *Wernyhora* na międzynarodową wystawę do Chicago. Matejko uczestniczył w pracach konserwatorskich na Wawelu. Jednak ze względu na stan zdrowia lekarze zdecydowali o jego wyjeździe na kurację do Karlsbadu. „U wód” towarzyszyła mu córka, Helena Unierzyńska. Od maja 1893 r. Matejko czynił starania w Wydziale Krajowym we Lwowie o zakupienie jego kolekcji „starożytności” do zbiorów Muzeum w Krakowie lub we Lwowie.

Intensywna praca i szereg aktywności na różnych polach niestety przyczyniały się do pogorszenia stanu zdrowia. Osamotniony, chorujący od lat na dolegliwości żołądkowe, mimo zalecanych przez lekarzy kuracji, czuł się coraz gorzej. W ostatnich dniach października 1893 r. Matejko czuł się już bardzo źle, ale nie przerywał swoich zajęć. Po południu 30 października, po powrocie ze Szkoły Sztuk Pięknych, musiał się położyć i zalecono konsylium lekarskie – doktorzy Surzycki, Rosner i Gluźniński zalecali leżenie i spokój. Niestety krwotok z przewodu pokarmowego pogorszył stan pacjenta. Jan Matejko zmarł 1 listopada 1893 r. w otoczeniu rodziny⁷. Kiedy władze podjęły działania celem zorganizowania pogrzebu, zdecydowano o zabalsamowaniu zwłok oraz zdjęciu maski pośmiertnej. W sprawie miejsca pochówku podjął decyzję już wiele lat wcześniej sam Matejko, kiedy to 9 sierpnia 1878 r. poprosił swojego sekretarza o umówienie spotkania z kamieniarzem Edwardem Stechlikiem (1825–1880). Omówiono wówczas kwestię zbudowania kapliczki i rodzinnego grobu na cmentarzu Rakowickim. Jednocześnie sam artysta wykonał akwarelowy projekt fasady grobowca rodzinnego. Żona zmarłego, Teodora, napisała w liście do hr. Andrzeja Potockiego o ostatnim życzeniu męża co do miejsca pochówku. Prosił on, aby w żadnym wypadku nie pochowano go na Skałce i aby dzwon Zygmunta bił podczas jego pogrzebu⁸.

Rosyjski malarz Ilja Riepin (1844–1930) tak opisał atmosferę panującą w Krakowie przed pogrzebem wybitnego artysty:

Dziś (...) rano, kończąc list do Was, myślałem o Matejce. Jeszcze w Petersburgu postanowiłem sobie zatrzymać się w Krakowie i zobaczyć. Tego

⁷ W księdze zmarłych zarejestrowano, że w dniu 1 listopada 1893 r. o godzinie 3 po południu, w wieku 56 (55) lat zmarł z powodu krwotoku wrzodu żołądka, J. Matejko, dyrektor Szkoły Sztuk Pięknych, właściciel realności dóbr, zamieszkały przy ul. Floriańskiej. Podaję za: B. Lesiak-Przybył, A. Warzecha, *Materiały archiwalne związane z osobą Jana Matejki przechowywane w Archiwum Narodowym w Krakowie. Przewodnik*, Kraków 2021, s. 77.

⁸ Archiwum Narodowe w Krakowie, Archiwum Potockich z Krzeszowic, sygn. 29/635/583, s. 127–130.

niezłomnego entuzjastę –Polaka i jeśli by to było możliwe namalować (...) Jego portret. Ale przede wszystkim do Matejki. Jak malowniczy jest Kraków (...) Rynek pełen ludzi. Co za ponury sztandar z czarnej krepy chwieje się na tle szarego nieba. Podeszedłem do bramy. U wejścia uderzył mnie już (...) z daleka w oczy ogromny plakat żałobny z czarnym krzyżem (...) Oczom uwierzyć (...) nie chciałem, na plakacie widniał duży napis: Jan Matejko (...) Zmarł wczoraj o godzinie trzeciej po południu. Już (...) wszystko potem wydawało mi się (...) pokryte żałobą (...), zaczynając od pogody⁹.

Uroczysty pogrzeb artysty, w którym brali udział mieszkańcy miasta i liczne oficjalne delegacje, odbył się 7 listopada. Uroczystości rozpoczęły się o godzinie dziewiątej. Na wprost domu artysty ustawiono trybunę, z której do przybyłych delegacji przemówił prezes Akademii Umiejętności prof. Stanisław hr. Tarnowski. Potem kondukt ruszył do kościoła Mariackiego. Kardynał Albin Dunajewski odprawił w kościele Mariackim nabożeństwo żałobne z niezwyklej oprawą muzyczną *Requiem* Verhulsta wykonane przez Towarzystwo Muzyczne a mowę pogrzebową wygłosił prałat Władysław Chotkowski. Kondukt dwukrotnie okrążył Rynek Główny. Trumnę obwieszono na karawanie o trzech kondygnacjach i obitym czarnym aksamitem oraz ozdobionym paletami malarskimi i herbem Krakowa. Sześć karych koni ciągnęło pojazd. Przedstawiciele władz (m.in. marszałek krajowy książę Eustachy Sanguszko, prezydent Krakowa Józef Friedlein, rektor Uniwersytetu Lwowskiego trzymali srebrne sznury całunu. Wśród salw armatnich i pieśni pogrzebowych śpiewanych przez śpiewaków Towarzystwa „Lutnia”, przy dźwiękach dzwonu Zygmunta, ulicami Floriańską i Lubicz orszak udał się na cmentarz Rakowicki. Niesiono 500 wieńców. Uwagę zwracał wieniec złożony z ponad czterdziestu palet umieszczonych na liściach palm¹⁰. Po odbytym obrzędzie kościelnym nad grobem zmarłego przemówił w imieniu Muzeum Narodowego w Krakowie, Szkoły Sztuk Pięknych i Zjednoczonego

⁹ J. Gintel, *op. cit.*, s. 392–393.

¹⁰ W zbiorach Muzeum zachowało się ponad 100 szarf, m.in. *Szarfa od wieńca pogrzebowego z napisem: Od malarzy Polskich w Monachium*. Obecność przeszło 300 polskich artystów między rokiem 1828 a początkiem I wojny światowej w Monachium – na Akademii Sztuk Pięknych, w prywatnych szkołach artystycznych oraz w Münchner Kunstverein (Monachijskie Towarzystwo Sztuk Pięknych) – była następstwem ruchów migracyjnych. Po stłumieniu powstań z 1830 r. i 1863 r., wielu polskich artystów, głównie malarzy, nie widziało dla siebie przyszłości w ojczyźnie i wyjechało za granicę. Od lat 70. XIX w. stanowili oni wśród monachijskich twórców sztuki najliczniejszą grupę narodowościową, stąd w literaturze przedmiotu pojawiało się określenie „Polenkolonie” (kolonia polska). Niemal wszyscy z nich pielęgnowali swą świadomość narodową i utrzymywali ścisły kontakt z Polską. Niektórzy zaś pozostali w Niemczech na stałe i stali się cenionymi członkami „szkoły monachijskiej” wielu z nich w 1873 r. podpisało petycję do Jana Matejki z prośbą, aby pozostał w Krakowie i stanął na czele krakowskiej Szkoły Sztuk Pięknych.

Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych prof. Władysław Łuszczkiewicz. Jako kolejny pożegnał Jana Matejkę Włodzimierz Tetmajer, reprezentujący artystów malarzy i uczniów zmarłego. Około godziny piętnastej chór odśpiewał *Salve Regina*, kończąc uroczystości pogrzebowe przy grobowcu rodzinnym Matejki na cmentarzu Rakowickim w Krakowie.

Pogrzeb zgromadził tysiące Polaków ze wszystkich zaborów oraz z zagranicy i przerodził się w patriotyczną manifestację rodaków przybyłych na tę uroczystość nawet z bardzo odległych stron, nie tylko z trzech zaborów, ale także spoza ich granic, stając się wielką demonstracją narodową. Na trasie przejścia wszyscy właściciele znajdujących się przy niej sklepów zamknęli je i wyszli przed wystawy sklepowe. Okna domów udekorowano dywanami, chorągwiami a nawet popiersiami Matejki. Na całej trasie zapalone były latarnie gazowe otulone w czarną krepę. Podczas przejścia koło Ogrodu Strzeleckiego wystrzelono z moździerzy, ponieważ zmarły był członkiem Towarzystwa Strzeleckiego w Krakowie. Na ręce rodziny przesłano setki telegramów, kart, napisanych pamiątkowych utworów poetyckich ku czci malarza, dedykacji, kwiatów i wieńców żałobnych. Celem odpowiedniego i godnego przygotowania do uroczystości żałobnych powołano komitet pogrzebowy, który reprezentowali m.in.: Stanisław hr. Tarnowski, Antoni hr. Wodzicki, prezydent Krakowa Józef Friedlein. W Archiwum Narodowym w Krakowie przechowywane są korespondencje Rady Miejskiej w Krakowie dotyczące organizacji pogrzebu, zaproszenia, karty wstępu na nabożeństwo żałobne oraz fotografie z przebiegu konduktu. Już 2 listopada 1893 r. zebrało się krakowskie Koło Artystyczno-Literackie debatując o najbardziej stosownej formie oddania hołdu zmarłemu. Przyjęto projekt o budowie pomnika Jana Matejki. Profesor Marian Sokołowski, po pogrzebie, na łamach krakowskiego „Czasu”, wystąpił wtedy z projektem utworzenia muzeum imienia Matejki – najtrwalszego pomnika artysty. Zaproponował wykupienie domu artysty z rąk spadkobierców ze składek społecznych. Tę ideę najlepiej wyrażają słowa zawarte w *Przewodniku dla zwiedzających Dom Matejki*:

Dnia 1 listopada 1893 roku zgasł przedwcześnie i prawie nagle Jan Matejko. W kilka dni po jego zgonie poruszył prof. Maryan Sokołowski myśl uczczenia genialnego malarza takim pomnikiem, jakim uczciły Norymberga Albrechta Dürera, Salzburg Mozarta, Weimar Goethego, tj. myśl zamienienia domu, w którym Matejko urodził się, żył i umarł – kochał, cierpiał i tworzył, w muzeum jego imienia¹¹.

¹¹ *Przewodnik dla zwiedzających Dom Matejki*, Muzeum Narodowe, Kraków 1904.

W dniu 21 listopada 1893 r. krakowski „Czas” wydał publikację, w której zebrano informacje związane z przygotowaniem uroczystości pogrzebowych, programem oraz ideą budowy pomnika-muzeum, a także pierwsze deklaracje i wpływy na ten cel.

Instytucje takie jak Komitet Obywatelski (powstały 7 stycznia 1894 r.) i Towarzystwo im. Jana Matejki (działające od 12 maja 1895 r.) zgromadziły znaczne sumy pieniędzy. Kwoty te przeznaczono na pokrycie wydatków związanych z wykupieniem od rodziny Mistrza kamienicy, części jego zbiorów i pamiątek. Podstawowym założeniem organizacji Muzeum Jana Matejki było zachowanie możliwie największej części spuścizny po artyście, a także zgromadzenie odpowiedniej dokumentacji fotograficznej obrazów olejnych jego autorstwa. Mimo licznych trudności przystąpiono do sukcesywnego urządzania muzeum. Na jednym z posiedzeń padła propozycja urządzania tomboli artystycznej, z której dochód powiększyłby fundusze Towarzystwa. Wygranymi na loterii miały być prace oferowane przez malarzy i rzeźbiarzy.

1 maja 1896 r. Towarzystwo po raz pierwszy otworzyło Muzeum Dom Jana Matejki dla publiczności. Na kilka dni udostępniono zwiedzającym dwa urządzone pomieszczenia muzeum – salon i sypialnię artysty. Ostateczna inauguracja Muzeum Dom Jana Matejki odbyła się 6 marca 1898 r. Zaprezentowano wówczas w pełni urządzone pomieszczenia pierwszego piętra domu. Wystawiono obrazy Matejki, rysunki, zabytki rzemiosła artystycznego oraz przedmioty codziennego użytku. Dla zwiedzających przygotowano również publikację – ilustrowany przewodnik. W tym czasie odwiedzający traktowali sypialnię artysty (pokój, w którym zmarł) jako miejsce kultu.

Założenie Muzeum Dom Jana Matejki stało się w XIX w. niezwykle nowatorskim i pierwszym na terenie ziem polskich pod zaborami pomysłem uczczenia pamięci wybitnego człowieka, zasłużonego dla kultury polskiej i europejskiej. Ten fakt przeczy opiniom, że mimo uroczystego charakteru i oprawy, pożegnanie Jana Matejki nie miało rozmachu¹².

W jednej z rozmów ze swoim sekretarzem, wiele lat przed śmiercią, Matejko miał powiedzieć:

(...) ja potrzebuję na ziemi tylko spokoju. Spokój i spokój jest najcenniejszym skarbem na świecie (...) dobrobyt nie ma granic, a on sam, chociaż jest w dobrobycie już dzisiaj oraz dostatku nigdy o tym nie marzył (...) ¹³.

¹² G.P. Bąbiak, *Funeralia narodowe. Pogrzeby patriotyczne Polaków w czasach niewoli*, Warszawa 2016, s. 491.

¹³ J. Gintel, *op. cit.*, s. 248.

BIBLIOGRAFIA (BIBLIOGRAPHY)

Źródła archiwalne

Archiwum Narodowe w Krakowie

Archiwum Potockich z Krzeszowic, sygn. 29/635/583.

Muzeum Narodowe w Krakowie

sygn. IX/3155, *Odpis protokołu z dnia 9 lipca 1904 roku spisane w Muzeum im. Jana Matejki w domu pod L. or. 41 przy ul. Floryańskiej z powodu odbioru domu i zbiorów Jana Matejki na rzecz gminy miasta.*

Muzeum Narodowe w Krakowie, Dom Jana Matejki

Zbiory nekrologów, szarf od wieńców, telegramów kondolencyjnych.

Źródła drukowane

Estreicherówna Maria, *Życie towarzyskie i obyczajowe Krakowa w latach 1848–1863*, Kraków 1936.

Gorzkowski Marian, *Jan Matejko epoka od roku 1861 do końca życia artysty z dziennika prowadzonego w ciągu lat siedemnastu*, Kraków 1993.

Przewodnik dla zwiedzających Dom Matejki, Muzeum Narodowe, Kraków 1904.

Serafińska Stanisława, *Wspomnienia rodzinne*, Kraków 1955.

Opracowania

100 lat Domu Jana Matejki w Muzeum Narodowym w Krakowie, Kraków 2004.

Bąbiak Grzegorz Paweł, *Funeralia narodowe. Pogrzeby patriotyczne Polaków w czasach niewoli*, Warszawa 2016.

Bieniarzówna Janina, Malecki Jan M., *Dzieje Krakowa*, t. 3, Kraków 1979.

Jan Matejko. Wypisy biograficzne, opr. J. Gintel, Kraków 1955.

Kunińska Magdalena, *Historia sztuki Mariana Sokołowskiego*, Kraków 2014.

Lesiak-Przybył Bożena, Warzecha Aldona, *Materiały archiwalne związane z osobą Jana Matejki przechowywane w Archiwum Narodowym w Krakowie. Przewodnik*, Kraków 2021.

SUMMARY

The Farewell to a Monarch, the Monument to a Monarch. Jan Matejko (1838–1893)

The article focuses on presenting the funeral ceremonies of the master painter Jan Matejko and outlines the origins of the establishment of the first biographical museum on Polish soil the Jan Matejko House Museum (currently a branch of the National Museum in Kraków).

The museum was founded in 1895, largely thanks to the financial support of Poles from all three partitions. It was established and still operates today in Jan Matejko's townhouse on Floriańska Street.

Keywords: Jan Matejko, the Master's Jubilee, funeral ceremonies, commemoration of the artist, Jan Matejko House Museum